

ปีที่ ๔๑ ฉบับที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๓

ศิลปวัฒนธรรม

ART & CULTURE MAGAZINE

๓๓๒ ปี ปฏิวัติสมเด็จพระนารายณ์ฯ
ในจดหมายพ่อค้าอังกฤษ

ตะลึง! “ทางรถไฟสายมรณะ” แห่งที่ ๒
โหดกว่าสะพานข้ามแม่น้ำแคว

ไขปริศนา “วัดพระยาพระคลัง”
จากแผนที่ของหมอแกมบีเฟอร์

นางนาคและพระทอง
ในบทมโหรีโบราณ

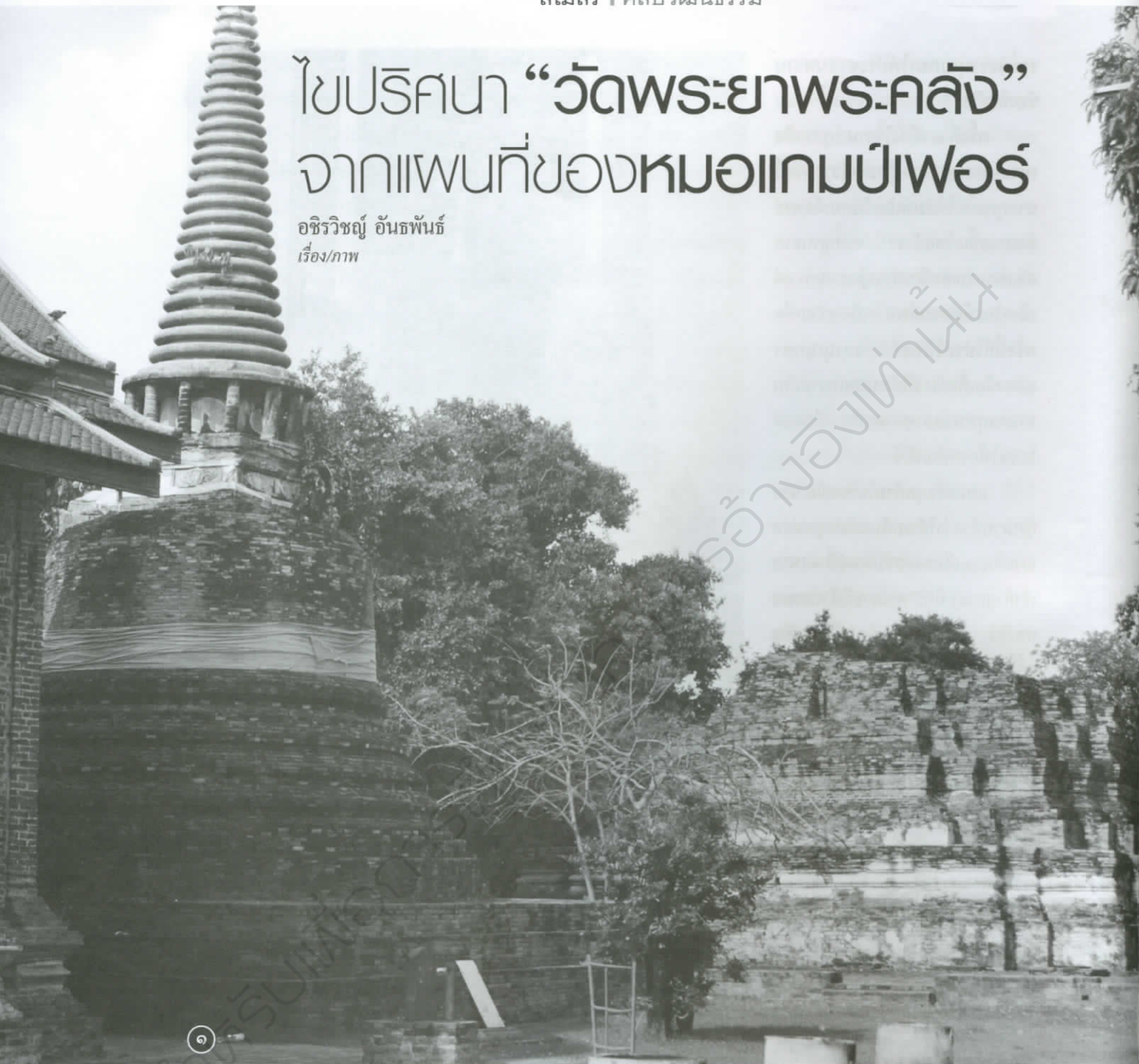
๔ มุสลิมในคณะราษฎร
ผู้ก่อการปฏิวัติ ๒๔๗๕

ART & CULTURE

เคราะห์หามยามร้าย / ขรรค์ชัย บุนปาน	๘
จดหมาย	๙
๓ + ๑ มุสลิมินคณะราษฎร ผู้ก่อการปฏิวัติ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ / นริศ จรัสจรรยาวงศ์	๘๖
๓๓๒ ปี ปฏิวัติสมเด็จพระนารายณ์ฯ ในจดหมายพ่อค้าอังกฤษ / รศ. ดร. ปรีดี พิศุกมวิทิต	๑๒๐
ตะลึง! “ทางรถไฟสายมรณะ”	๑๓๖
โหดกว่า สะพานข้ามแม่น้ำแคว แห่งที่ ๒ มีอยู่จริง! / ไกรฤกษ์ นานา	
นางนาคและพระทองในบทมโหรีโบราณฉบับโรงพิมพ์วัชรินทร์ / ถาวร สิกขโกศล	๑๖๐
สโมสรศิลปวัฒนธรรม	
“ครู” / เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์	๑๕
พระเมตตาของ “พระปิยมหาราช” ต่อ “นายกุหลาบ ตฤณนานนท์” / ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย	๑๖
ไซปริศนา “วัดพระยาพระคลัง” จากแผนที่ของหมอบรัดเลย์ / อชิรวิษณุ อัมรินทร์	๒๐
ป่าจันทน์ : หัตถกรรมเครื่องเงินชาวไทยเขตรัฐสุดท้าย	๓๒
แห่งบ้านจอมมน นครเขมรรัฐเชียงตุง / ดร. องค์กร บรรจง	
เกร็ดเก่าจาก ซาลิ เอี่ยมกระสินธุ์ / เอนก นาวิกมูล	๔๒
กำเนิดไม้กั้นหมา / พลเอก บัญชร ชวาลศิลป์	๕๖
แกงปลาข้าวหนูน ร่องรอยสำหรับ “ก่อนพริก” ในสยาม? / กฤษ เหลือลมัย	๖๔
ไม้ตัดดอกเมืองร้อน / พานิชย์ ยศปัญญา	๗๐
พันธุ์หุหรุ / ขุนทองกะลาเปี้ยก	๗๘
เพลงคนบ้ากัญชา / บูรพา อารัมภีร์	๘๐
เกี่ยวกับคำถามโบราณ / พนม นันทพฤกษ์	๘๓

ไขปริศนา “วัดพระยาพระคลัง” จากแฟนทีย์ของหมอแกมปีเฟอร์

อชิรวิชญ์ อันทพันธ์
เรื่อง/ภาพ

๑

- ๑ วัดสมณโกฏฐาราม
- ๒ วัดกุฎีดาว
- ๓ วัดโบสถ์ราชเดชะ

“วัดพระยาพระคลัง” เป็นชื่อวัดที่ปรากฏในบันทึกของ เอนเงิลเบิร์ตแกมปีเฟอร์ (Engelbert Kaempfer) นายแพทย์ชาวเยอรมัน ที่ได้เดินทางมายังกรุงศรีอยุธยา พร้อมกับคณะทูตฮอลันดาของบริษัทอีสต์อินเดียของฮอลันดา หรือ VOC ซึ่งเข้ามากรุงศรี

อยุธยาในต้นรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา

ในช่วงเวลา ๒๓ วันที่หมอแกมปีเฟอร์อยู่ในอยุธยา ท่านได้สำรวจสถานที่ต่างๆ ทั้งในและนอกพระนคร ท่านได้จดบันทึก วาดแผนที่ สเก็ตซ์ภาพ สถาปัตยกรรมและปฏิมากรรมต่างๆ

๒

ไว้หลายภาพ หนึ่งในนั้นมี “วัดพระยาพระคลัง” ซึ่งหมอแกมปีเฟอร์ให้ความสนใจวัดนี้มากเป็นพิเศษ เพราะมีทั้งแผนที่ระบุตำแหน่ง แผนที่ผังของวัด ภาพถ่ายเก็ชต์สถาปัตยกรรมและประติมากรรมต่างๆ หลายภาพ

หลังแสดงไว้ในที่นี้แล้ว...”^๑

“วัดพระยาพระคลัง” คือวัดใดในกรุงศรีอยุธยา? เมื่อดูจากจากตำแหน่งและรายละเอียดแผนที่ของวัด ทำให้ในปัจจุบันมีการสรุปออกมาเป็น ๒ แนวคิดหลัก คือ

๑. วัดสมณโกฏฐารามกับวัดกุฎีดาว เพราะจากแผนที่อาคารต่างๆ ของทั้ง ๒ วัดที่หมอแกมปีเฟอร์วาดไว้ค่อนข้างใกล้เคียงกันกับแผนที่ของวัดสมณโกฏฐารามกับวัดกุฎีดาวเป็นอย่างยิ่ง

วัดพระยาพระคลัง กับข้อสันนิษฐานเดิม

หมอแกมปีเฟอร์ได้เริ่มเล่าเรื่องราวของวัดพระยาพระคลังไว้ในบันทึกว่า “ของแปลกประหลาดยิ่งอีกอย่างหนึ่งได้แก่ พื้นที่รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสลักษณะเป็นลานสองลานต่อกัน อยู่ทางทิศตะวันออกไม่ห่างจากตัวเมืองมากนัก พื้นที่ทั้งสองผืนนี้มีคลองกั้นกลาง มีโบสถ์ เจดีย์ วิหาร และอาคารรูปแปลกๆ ต่างๆ กันเป็นอันมาก สร้างอยู่ภายในกำแพงอันงาม เพื่อมิให้ยาวความมากไป ข้าพเจ้าได้ทำแผนที่พื้นที่ดังกล่าว กับรูปอาคารที่สำคัญๆ บน

๓

๒. วัดโบสถ์ราชเดชะกับวัด
อโยธยา (วัดเดิม) เพราะแผนผังของ
วัดอโยธยาก็มีความคล้ายคลึงแผนผัง
ในภาพวาดของหมอแกมปีเฟอร์ โดย
เฉพาะเจดีย์ทรงระฆังบนฐานสี่เหลี่ยม
มีปูนปั้นกลีบบัวปรากฏอยู่บนองค์ระฆัง
และมีฐานพระปรางค์วางในตำแหน่ง
ถัดมา ส่วนวัดโบสถ์ราชเดชะ แม้เจดีย์
จะชำรุดทรุดโทรมกว่าวัดอื่นๆ ที่กล่าว
มา แต่แผนผังของวัด ทั้งพระอุโบสถ
เจดีย์ วิหาร ที่เหลือเพียงโครงร่าง ก็นับ
ว่าใกล้เคียงกับผังที่หมอแกมปีเฟอร์
วาดไว้

ทั้ง ๔ วัดล้วนเป็นวัดที่มีความ
สำคัญ เพราะเป็นวัดสถิตของพระราช
คณะฐานานุกรม ฝ่ายอรัญวาสี จึงมี
ความเป็นไปได้ว่าวัดพระยาพระคลัง
อาจเป็นวัดใดวัดหนึ่งใน ๔ วัดนี้

แต่การที่จะฟันธงไปเลยว่าเป็น
วัดใดวัดหนึ่งใน ๒ กลุ่มนี้ อาจจะมี
บางอย่างที่ยังไม่ชัดเจนและยังมีปริศนา
แอบซ่อนอยู่ โดยเฉพาะเมื่อได้พิจารณา
แผนที่ของหมอแกมปีเฟอร์ที่ได้ระบุ
ตำแหน่งของวัดพระยาพระคลังไว้ ทำให้

๔ วัดอโยธยา (วัดเดิม)

๕ แผนผังวัดพระยาพระคลังของหมอแกมปี
เฟอร์

๖ แผนที่กรุงศรีอยุธยาฉบับที่ ๑ ซึ่งเป็นฉบับ
มาตรฐานของหมอแกมปีเฟอร์

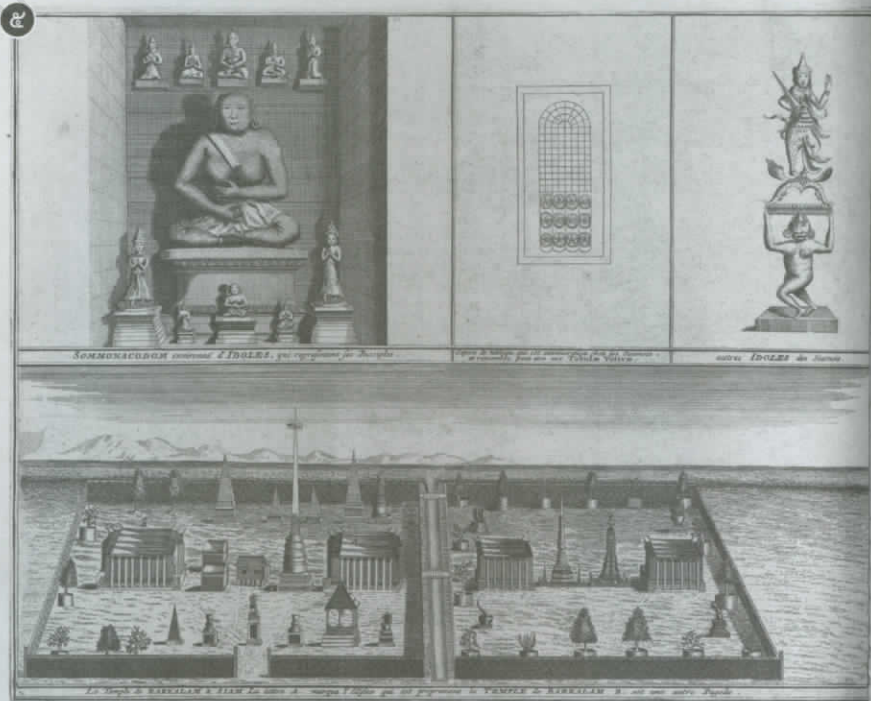
เราได้เห็นสิ่งที่ผู้วิเคราะห์ก่อนหน้านั้น
อาจมองข้ามไป นั่นก็คือเส้นทางลำคลอง
ที่แยกออกจากเกาะเมือง มุ่งหน้าสู่วัด
พระยาพระคลัง

๔
ในที่นี้ เราจะมาเริ่มแกะรอยเส้น
ทางลำคลอง โดยใช้แผนที่ของหมอ
แกมปีเฟอร์เป็นสายพานในการไขปริศนา
ทั้งหมด เพื่อให้รู้กันว่าวัดพระยาพระคลัง
คือวัดใดในกรุงศรีอยุธยา?

แผนที่ของหมอแกมปีเฟอร์

จากการสำรวจทั้งภายในและ
รอบนอกของกรุง นอกจากจะบันทึก
เรื่องราวถึงเส้นทางและสถานที่สำคัญๆ
แล้ว คณะสำรวจของหมอแกมปีเฟอร์
ยังได้สังเกตเห็นภาพแผนที่พระนครเอาไว้
หลายฉบับด้วยกัน

แผนที่พระนครศรีอยุธยาของ
หมอแกมปีเฟอร์มีความแตกต่างจาก
แผนที่ของชาวยุโรปฉบับอื่นๆ ที่ทำ
ไว้ก่อนหน้านั้น คือวาดเส้นทางของ
ลำคลองที่นำไปสู่วัดพระยาพระคลัง
ไว้ทุกฉบับ ซึ่งเป็นจุดที่แผนที่กรุงศรี
อยุธยาของชาวตะวันตกฉบับอื่นๆ

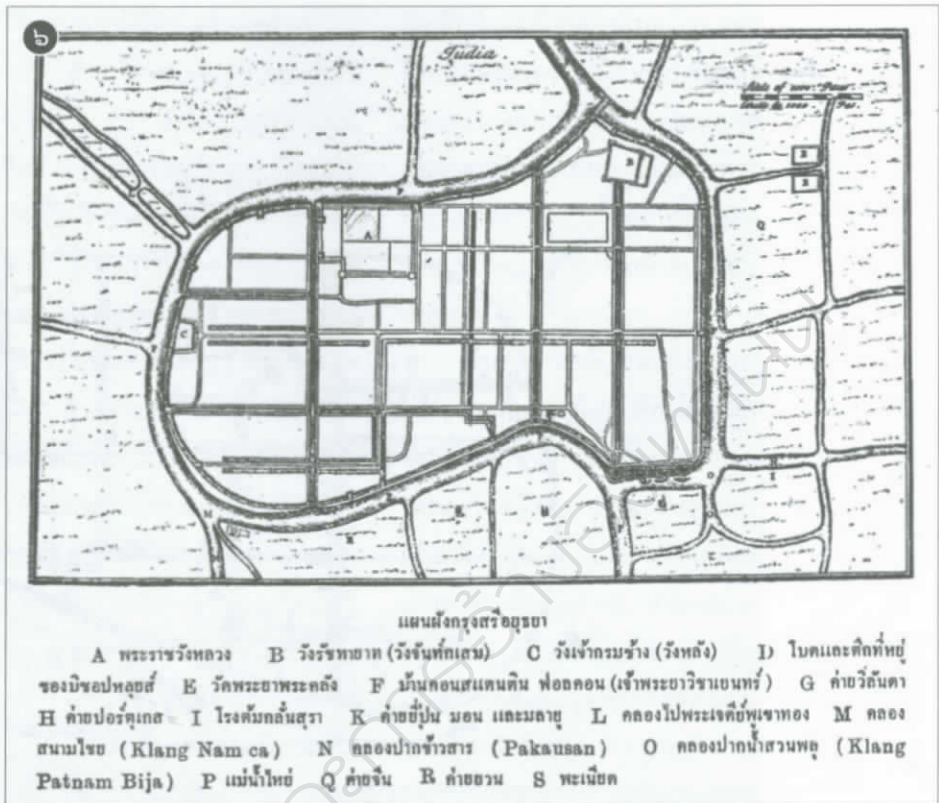
นั้นไม่มี เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าหมอแกมบีเฟอร์ให้ความสำคัญกับวัดพระยาพระคลังนี้เป็นอย่างยิ่ง

ในที่นี้ จะยกตัวอย่างแผนที่ที่มีความสำคัญต่อการสืบหาวัดพระยาพระคลังเป็นจำนวน ๓ ฉบับด้วยกัน

แผนที่ฉบับที่ ๑ ถือว่าเป็นแผนที่ฉบับมาตรฐานของหมอแกมบีเฟอร์ คือเป็นฉบับที่นำไปแกะสลोकเพื่อตีพิมพ์ลงหนังสือ เป็นแผนที่ที่ให้รายละเอียดภายในเกาะเมือง ที่ประกอบไปด้วยถนนหนทาง ลำคลองในเกาะเมือง แม่น้ำกับคลองแยกรอบพระนคร และสถานที่สำคัญต่างๆ

ในส่วนของตำแหน่งวัดพระยาพระคลังในแผนที่ฉบับนี้ ปรากฏอย่างชัดเจนว่า ถ้าจะเดินทางไปวัดนี้ ต้องพายเรือไปตามคูชื่อหน้าด้านทิศตะวันตกของเกาะเมืองขึ้นไปทางทิศเหนือก่อนจะถึงหัวโค้งตรงเกาะลอยที่จะมุ่งหน้าสู่พื้นที่หน้าวังจันทร์เกษม มีคลองแยกทางขวามือเข้าสู่พื้นที่ของเมืองเก่าอยุธยา คลองเส้นนี้ได้มาคณะนักสำรวจไปยังวัดพระยาพระคลัง โดยคลองเส้นดังกล่าวจะผ่ากลางระหว่างวัดสองวัด และไปชนกับลำคลองอีกเส้นหนึ่งที่ไหลจากเหนือลงไปทางทิศใต้ ตรงกับสภาพทางภูมิศาสตร์ที่หมอแกมบีเฟอร์ได้บรรยายไว้ในจดหมายเหตุ

ปัจจุบัน เป็นที่ทราบกันดีว่าลำคลองโบราณในพระนครศรีอยุธยาหลายแห่งเปลี่ยนสภาพจากที่เคยเป็นในอดีตไปอย่างสิ้นเชิง บางแห่งกลายเป็นลำรางเล็กๆ หรือไม่ก็ถูกถมหายไปจนคนรุ่นใหม่ไม่ทราบเลยว่าที่ตรงนี้เคยเป็นคลองมาก่อน เช่นเดียวกับ

คลองที่มุ่งตรงไปวัดพระยาพระคลังที่หมอแกมบีเฟอร์วาดไว้ เราได้พบว่ามีคลองสายนี้ได้สูญหายไปจากแผ่นดิน แต่เมื่อได้ลงพื้นที่สำรวจหาลำคลองที่ปรากฏบนแผนที่ โดยการสืบค้นแผนที่ฉบับเก่าๆ และได้เข้าไปคุยกับคนเฒ่าคนแก่ที่อยู่ตรงนี้มานาน ก็ได้พบข้อมูลสำคัญที่ว่า ลำคลองเส้นนี้เคยมีอยู่จริง

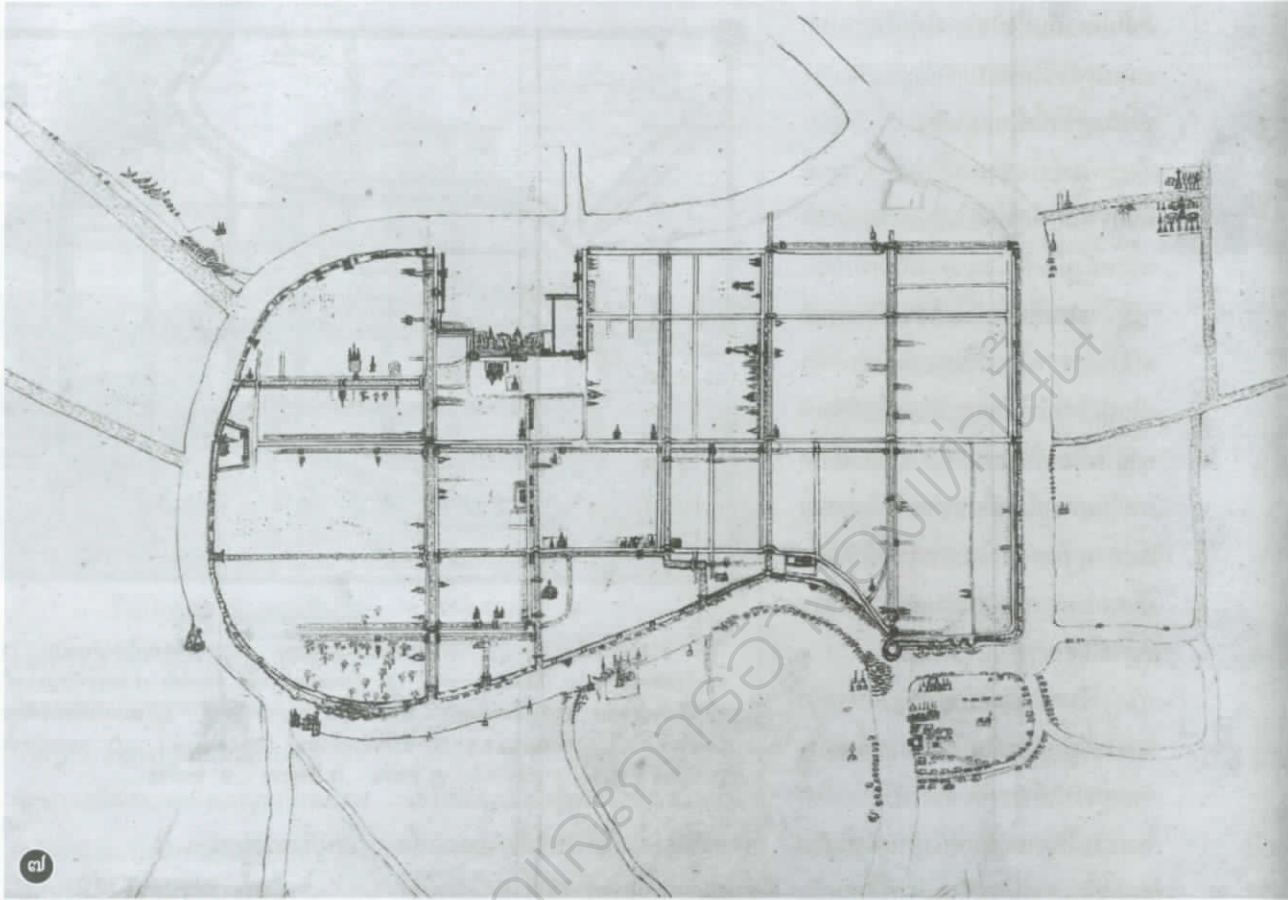
แผนที่ฉบับที่ ๒ (ฉบับร่าง)

แผนที่ฉบับที่ ๒ นี้ เป็นฉบับวาดลายเส้นตัวพระนคร ที่ลงรายละเอียดของถนนหนทาง ลำคลองหลักๆ และสะพานข้ามคลองภายในเกาะเมือง สถานที่สำคัญอย่างพระราชวัง กำแพงเมือง ป้อมปืน ประตูรอบต่างๆ ที่ค่อนข้างละเอียด รวมทั้งเส้นทางลำคลองสายสำคัญที่แยกออกจากแม่น้ำที่ล้อม

รอบตัวพระนคร
เมื่อเราเพ่งมองไปที่ตำแหน่งของวัดพระยาพระคลัง ก็จะเห็นว่าจากปากคลองที่แยกออกจากคูชื่อหน้าผู้วาดได้ใส่รายละเอียดเพิ่มเข้าไปอีก นั่นคือตำแหน่งของวัด ๒ แห่ง ซึ่งถ้าเราพายเรือเลี้ยวเข้ามาในคลองนั้น ฝั่งซ้ายจากปากคลองเข้ามาไม่กี่ไกล จะมีคลองเล็กๆ แยกขึ้นไปทางทิศเหนือ และตรงหัวมุมคลองนี้เองจะเป็นที่ตั้งของวัดแห่งที่ ๑

ส่วนวัดแห่งที่ ๒ ที่ผู้วาดแผนที่ลงตำแหน่งไว้นั้น ถ้าเราพายเรือในคูชื่อหน้า (แม่น้ำป่าสัก) จากทิศใต้ขึ้นมาทิศเหนือ เราจะเจอวัดแห่งที่ ๒ นี้ตั้งอยู่ก่อนถึงปากคลองเส้นที่จะเลี้ยวไปยังวัดพระยาพระคลัง

จากแผนที่จากการสำรวจวัดร้างและเส้นทางคลองโบราณของ ดร. สุเมธ

ชุมสาย ณ อุทธยา ในหนังสือ “อาษา ๓’๐๙”^๒ มีความสอดคล้องกันว่า ล้ำคลองที่เป็นเส้นทางไปยังวัดพระยาพระคลังของหมอแกมปีเฟอร์นั้น มีชื่อว่า “คลองวัดประดู่” โดยตำแหน่งของวัดแห่งที่ ๑ นั้น น่าจะเป็น “วัดกระโจม” (วัดที่กรมหมื่นเทพพิพิธเคยเสด็จมาผนวชในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ)^๓ และตำแหน่งของวัดที่ ๒ นั้น น่าจะเป็น “วัดนางชี” ซึ่งทั้ง ๒ วัดนี้ปัจจุบันมีสภาพเป็นวัดร้าง เหลือเพียงซากอิฐชิ้นส่วนพระพุทธรูป ปรากฏอยู่ในพื้นที่ส่วนบุคคล

ส่วนคลองวัดประดู่ ในปัจจุบัน ถูกถมไปจนหมดทั้งบนพื้นที่บ้านเรือน ถนน และทางรถไฟพาดทับ จนไม่เหลือสภาพความเป็นคลองอีกต่อไป

๗ แผนที่ฉบับที่ ๒ ร่างบอกตำแหน่งสถานที่สำคัญในกรุงศรีอยุธยา
๘ แผนที่ฉบับที่ ๓ ที่เราเรียกกันว่าแผนที่กรุงศรีอยุธยาฉบับจารกรรม

ล้ำคลองในแผนที่ของหมอแกมปีเฟอร์ตรงกับคลองวัดประดู่จริง ตำแหน่งของวัดพระยาพระคลังก็จะไม่ใช่พื้นที่วัดสมณโกฏฐารามกับวัดกุฎีดาว หรือวัดโบสถ์ราชเดชะกับวัดอุทธยา แต่มันมาตรงกับพื้นที่ของ “วัดประดู่ทรงธรรม”

แผนที่ฉบับที่ ๓ (แผนที่ฉบับจารกรรม)

แผนที่ฉบับที่ ๓ เป็นแผนที่เกาะเมืองอุทธยาที่สเก็ตช์ด้วยมือ แต่วาดสิ่งต่างๆ ทั้งถนน สะพาน แม่น้ำ

ล้ำคลอง ป้อม ประตู กำแพงเมือง วัด พระราชวัง ได้อย่างละเอียดลออจนน่าทึ่ง มีลายมือชื่อสถานที่พร้อมระยะทางเป็นตัวเลขกำกับไว้ในจุดที่สำคัญ และถ้าหากเราตามรอยตามเรื่องภูมิสถานกรุงศรีอยุธยาจากแผนที่ฉบับนี้ ก็จะพบกับความแม่นยำชนิดที่เราต้องสงสัยว่า หมอแกมปีเฟอร์คงไม่ใช่หมอธรรมดาๆ แต่อาจฟ่วงอาชีพ “นักจารกรรม” ด้วยอีกตำแหน่งหนึ่งก็เป็นได้

ไม่ว่าคุณหมอและคณะสำรวจจะเป็นทีมนักจารกรรมหรือไม่ เราจะขอเรียกแผนที่ฉบับนี้เป็นการชั่วคราวว่า “แผนที่ฉบับจารกรรม” ก็แล้วกัน เมื่อขยายแผนที่ฉบับจารกรรมไปยังตำแหน่งของวัดพระยาพระคลัง จะเห็นว่ามัลักษณะคล้ายกันกับแผนที่

ฉบับที่ ๒ แต่เพิ่มตัวเลขบอกระยะทางเข้าไป เป็นการเพิ่มรายละเอียดที่แม่นยำมากขึ้นกว่าเดิม

รายละเอียดอันเป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้เห็นภาพชัดขึ้น คือคลองเส้นที่ ๒ ที่ไหลจากเหนือลงทิศใต้ผ่านด้านฝั่งทิศตะวันออกของวัดพระยาพระคลัง ผนวกแผนที่ใส่รายละเอียดให้ชัดเจนยิ่งกว่าเดิมอีกว่า จากพื้นที่วัดพระยาพระคลังลงไปทางใต้เป็นระยะทาง ๒๐๐ เมตร ฝั่งขวาของคลองเส้นที่ ๒ นั้นมีวัดอีก ๑ วัดตั้งอยู่ ทั้งยังมีคลองเส้นที่ ๓ ไหลมาในตำแหน่งทางทิศตะวันออกที่ถัดจากวัดดังกล่าว แลมหคลองเส้นที่ ๓ นี้ ฝั่งตะวันออกหรือขวาสุดของคลองมีภาพวัดและลายมือที่อาวระบุชื่อวัด

เรียงรายลงไปอีกเป็นจำนวนมาก

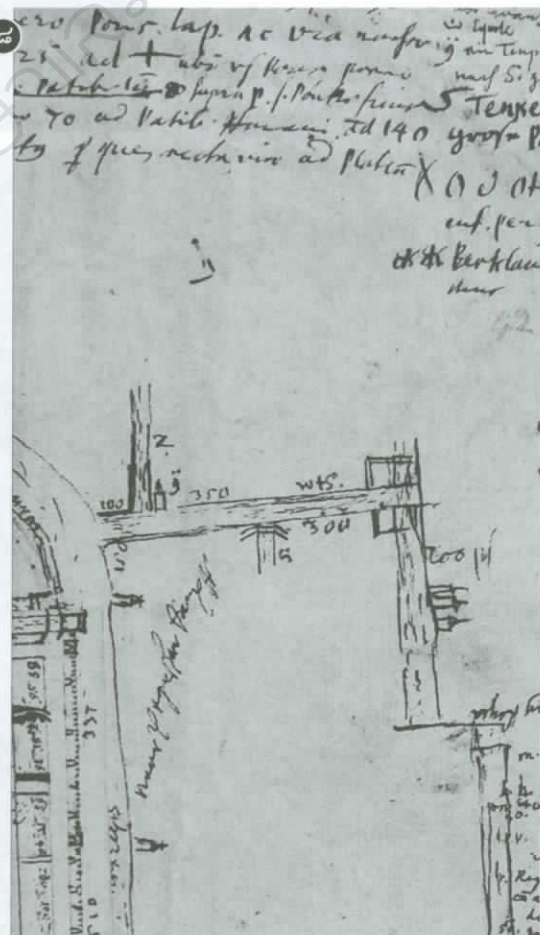
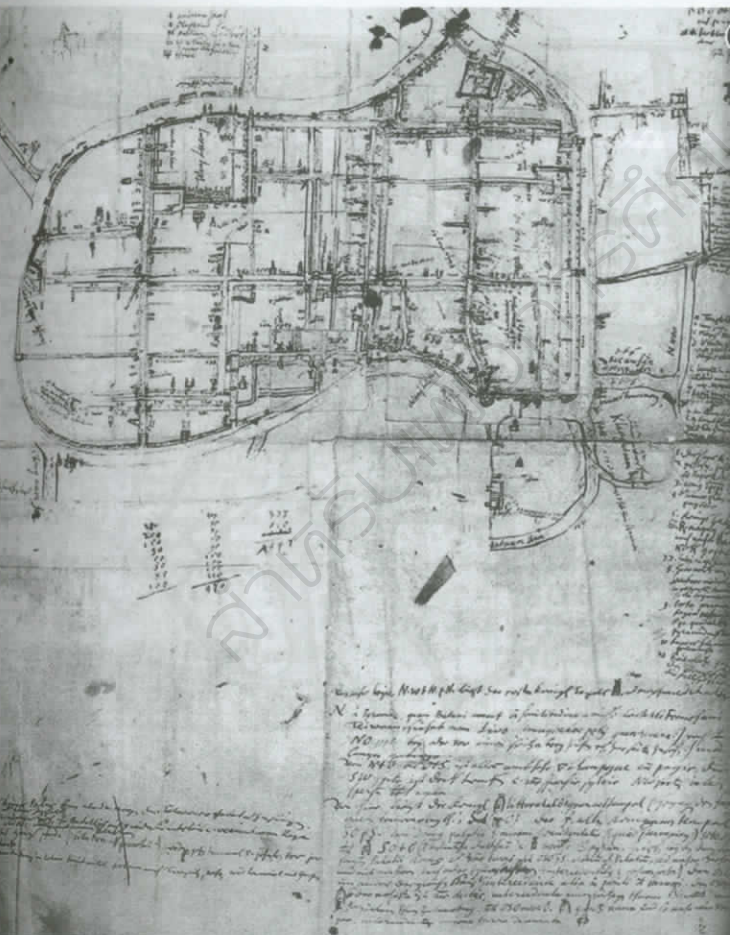
ถ้าเอาข้อสันนิษฐานจากแผนที่ฉบับที่ ๒ ที่ว่า ถ้าวัดพระยาพระคลังคือตำแหน่งของวัดประดู่ทรงธรรมในปัจจุบัน วัดที่ห่างลงมาทางทิศใต้ ๒๐๐ เมตร ก็จะมีตำแหน่งตรงกับ “วัดกุฎีดาว” และคลองที่ไหลมาทางขวามือสุดก็ควรจะเป็นคลองวัดกุฎีดาวนั่นเอง

จากแผนที่ทั้ง ๓ ฉบับ มีสิ่งที่น่าสังเกตอีกจุดหนึ่งที่สำคัญ นั่นคือเส้นทางของคลองที่ไหลจากเหนือลงใต้ ผ่านพื้นที่ด้านทิศตะวันออกของวัดพระยาพระคลัง เป็นเส้นทางที่คลองวัดประดู่ก็พุ่งเข้ามาบรรจบกับลำคลองเส้นนี้

ย้อนกลับไปพิจารณาดูแผนที่ฉบับที่ ๑ จะเห็นว่าคลองนี้ไหลลงมา

ตัดเป็นสี่แยกกับคลองบ้านบาตร และไหลต่อลงมาทางทิศใต้ของพระนคร ก่อนจะโค้งหักไปทางซ้าย ไหลออกสู่ปลายแม่น้ำป่าสักทางทิศใต้ ตรงบริเวณวัดเกาะแก้ว โดยปากคลองวัดเกาะแก้วนี้ จะมีชื่อเรียกกันว่า “คลองปากข้าวสาร”

ถ้าเรายังเชื่อกันว่าพื้นที่วัดสมณโกฏฐารามกับวัดกุฎีดาว คือวัดพระยาพระคลังอยู่ คลองเส้นนี้จะตรงกันกับ “คลองวัดกุฎีดาว” แต่จุดสิ้นสุดของคลองวัดกุฎีดาวที่มาบรรจบกับคลองบ้านบาตร เมื่อเช็คจากแผนที่ภาพถ่ายดาวเทียม ใน Google map กลับไม่สัมพันธ์กันกับจุดตัดของคลองในแผนที่ทุกฉบับของหมอบริตตัน

เพราะจุดตัดของคลองที่ตัดกันเป็นสี่แยกในแผนที่ของหมอบีเฟอร์มีระยะห่างที่เอียงกันไม่มากนัก แต่จุดสิ้นสุดของคลองกุฎีดาวที่ไหลมาชนกับคลองบ้านบาตรนั้น กลับไม่มีคลองที่ไหลต่อไปยังทิศใต้เหมือนในแผนที่ และมีระยะห่างจากจุดบรรจบของคลองที่ไหลไปทางทิศใต้มากเกินไป

ภาพถ่ายทางอากาศของ ปีเตอร์ วิลเลียมส์ ฮันต์

ภาพถ่ายทางอากาศจำนวน ๒ ภาพของ ปีเตอร์ วิลเลียมส์ ฮันต์ (Peter Williams Hunt) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ ที่เขาได้ถ่ายภาพบริเวณพื้นที่ฝั่งตะวันออกของคู่มือหน้า โชนทิศเหนือของเมืองเก่าอยุธยา ก็เป็นหลักฐานอีกชิ้นหนึ่งที่พอจะเอามาเปรียบเทียบได้

จากภาพหนึ่งที่ถ่ายติดแม่น้ำป่าสัก เราจะเห็นเส้นถนนสี่ขาเริ่มต้นทางฝั่งริมแม่น้ำป่าสัก ทอดยาวข้ามทางรถไฟไปจนถึงพื้นที่วัดประดู่ ถนนเส้นนี้เรียกกันว่า “สะพานยาว” นี่คือนเส้นทางที่คนในชุมชนทำน้ำวัดประดู่สร้างไว้เป็นทางสัญจรเพื่อไปทำบุญกันที่วัดประดู่ทรงธรรม

จากสะพานยาวขึ้นไปทางเหนือ เราจะเห็นลำคลองสายหนึ่งซึ่งปากคลองนั้นจะอยู่ก่อนถึงหัวโค้งของแม่น้ำป่าสักหรือคู่มือหน้าก่อนถึงเกาะลอยเพียงนิดเดียว ติคู่นานกับสะพานยาวพุ่งตรงไปยังวัดประดู่ทรงธรรม นี่จึงเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า ในช่วง พ.ศ. ๒๔๘๙ ลำคลองวัดประดู่ยังคงมีอยู่ และเมื่อเทียบตำแหน่งของ

ลำคลอง ก็จะเห็นว่ามีความใกล้เคียงกับแผนที่ทุกฉบับของหมอบกัมปีเฟอร์เป็นอย่างดี

ส่วนอีกภาพที่ให้มุมมองกว้างขึ้น ภาพนี้จะเห็นพื้นที่วัดประดู่ทรงธรรม วัดจักรวรรดิ วัดกุฎีดาว และวัดสมณโกฏฐารามอย่างชัดเจน เมื่อพิจารณาไปยังเส้นทางลำคลองวัดประดู่ ก็ยิ่งทำให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้นไปอีกว่าคลองเส้นนั้นผ่ากลางพื้นที่ของวัดประดู่ทรงธรรม และคลองก็หายไปในพื้นที่ของวัดแห่งนี้

จากภาพมุมมองกว้างนี้เอง เราจะเห็นคลองอีกเส้นหนึ่งทางทิศใต้ ขนานกับคลองวัดประดู่ คลองนี้เริ่มจากริมแม่น้ำป่าสัก ไหลเข้ามาก่อนที่คลองนี้ถูกทางรถไฟตัดผ่านเหมือนกับคลองวัดประดู่ แต่ก็ยังมีลำคลองไหลต่อเข้าไปผ่านพื้นที่ระหว่างวัดสมณโกฏฐาราม

กับวัดกุฎีดาว และไปบรรจบกับคลองวัดกุฎีดาว จากเส้นทางของคลองที่มาบรรจบกันนี้ ก็มีลักษณะเดียวกันกับแผนที่ของหมอบกัมปีเฟอร์ นี่จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้นักวิชาการหลายท่านสรุปตรงกันว่า วัดพระยาพระคลังที่หมอบกัมปีเฟอร์และคณะเข้าไปสำรวจนั้น คือพื้นที่ของวัดกุฎีดาวและวัดสมณโกฏฐาราม

ด้วยภาพแผนผังและภาพแผนที่ตำแหน่งที่มีลำคลองประกอบ จึงไม่

๙ ภาพถ่ายทางอากาศในปี ๑ ของ ปีเตอร์ วิลเลียมส์ ฮันต์

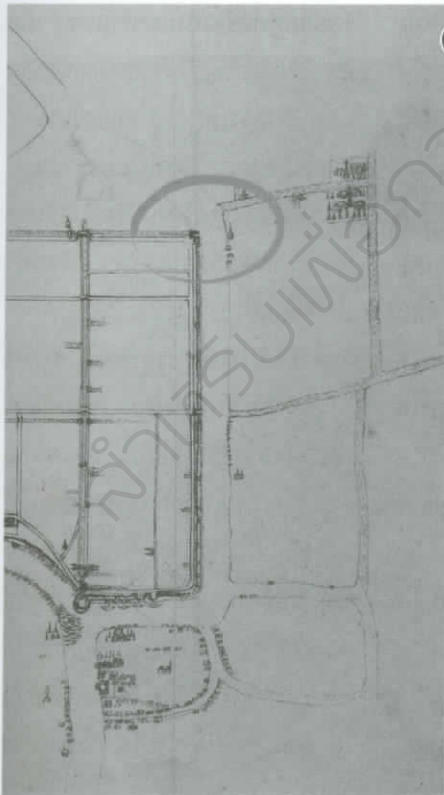
๑๐ ภาพถ่ายทางอากาศในปี ๒ ของ ปีเตอร์ วิลเลียมส์ ฮันต์ เห็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยทางทิศเหนือที่ยังปรากฏแนวคลองวัดประดู่

๑๑ ตำแหน่งปากคลองวัดประดู่ที่เชื่อมกับกับปากคลองหอรรัตนชัย เปรียบเทียบกับแผนที่หมอบกัมปีเฟอร์กับภาพถ่ายดาวเทียมในปัจจุบัน

แปลกที่ทำให้มีความเชื่อเช่นนั้น แต่ถ้ลองเข้าไปเปิด Google map เทียบกันกับภาพถ่ายทางอากาศของ ปีเตอร์ วิลเลียมส์ ฮันต์ ก็จะเห็นความใกล้เคียงกันอยู่ และจะเห็นได้ชัดเจนขึ้นอีกว่าจากปากคลองที่ไหลผ่านวัดกุฎีดาวกับวัดสมณโกฏฐารามนั้น ค่อนข้างห่างจากตำแหน่งปากคลองในแผนที่ของหมอบกัมปีเฟอร์มากพอสมควร

เป็นไปได้ไหมว่า หมอบกัมปีเฟอร์อาจจะได้เข้ามายังคลองที่ผ่านวัดกุฎีดาวกับวัดสมณโกฏฐารามนี้นั้นแหละ แต่หมอบกัมปีเฟอร์วาดตำแหน่งผิดพลาดไป

ก็อาจเป็นไปได้ แต่ด้วยแผนที่ของหมอบกัมปีเฟอร์ทุกฉบับมีโครงสร้างของเส้นทางที่ค่อนข้างแม่นยำ และความแม่นยำในตำแหน่งแผนที่ของหมอบกัมปีเฟอร์นี้ไม่ใช่เรื่อง

บังเอิญ กล่าวคือ ตำแหน่งปากคลอง
วัดประดู่จะเอียงๆ กันกับฝั่งตรงข้ามที่
เป็นปากคลองหอรตันชัยขนานไปกับ
ถนนปามะพร้าวในฝั่งเกาะเมือง เหมือน
กันทุกฉบับ ทั้งยังสอดคล้องกันกับภาพ
ถ่ายของ ปีเตอร์ วิลเลียมส์ ฮันต์ และ
ภาพถ่ายดาวเทียมในปัจจุบัน

ส่วนปากคลองที่มุ่งไปยังวัดกุฎี
ดาวกับวัดสมณโกฏฐารามอยู่ร่นลงไป
ทางใต้ ห่างจากฝั่งตรงข้ามที่เป็นปาก
คลองหอรตันชัยกับถนนปามะพร้าว
ลงมาค่อนข้างมากพอสมควร และที่ไม่
ปรากฏในแผนที่ของหมอบกัมปีเฟอร์
เลยนั้น ก็ด้วยเพราะเรือของคณะสำรวจ
มิได้เข้ามายังคลองเส้นนี้เอง

การวิเคราะห์จากแผนที่เพียง
อย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอต่อการ
สรุปว่า วัดพระยาพระคลังไม่ใช่พื้นที่
วัดสมณโกฏฐารามกับวัดกุฎีดาว หรือ
วัดโบสถ์ราชเดชะกับวัดอโยธยา สิ่ง
ที่จำเป็นอีกอย่างต่อการหาคำตอบ
ที่แน่ชัด คือการลงสำรวจในพื้นที่
ปัจจุบัน

ลงสำรวจพื้นที่จริง

ผู้เขียนใช้เวลา ๑ สัปดาห์ ใน
การลงพื้นที่สำรวจจึงสถานที่ต่างๆ ที่
เกี่ยวข้อง และได้บทสรุปจากการ
ลงสำรวจพื้นที่ดังนี้

๑. การสำรวจเริ่มขึ้นที่ชุมชนท่าน้ำ
วัดประดู่ ผู้เขียนได้พบกับ คุณลุงเกษ
คำศิริ ซึ่งเป็นคนเก่าคนแก่ที่อยู่ใน
ชุมชนวัดประดู่มาตั้งแต่เกิด ผู้เขียน
ได้พบกับคุณลุงที่บ้านซึ่งติดอยู่กับโคก
วัดนางชี คุณลุงให้ข้อมูลว่า สมัยที่ลุง
ยังเป็นวัยรุ่น เคยเห็นสะพานยาวจาก

๑๒ สำรางที่เหลือนอยู่ด้านทิศตะวันออกของ
วัดประดู่ทรงธรรม ติดกำแพงเทศบาลเมือง
อโยธยา นี่คือน้ำคลองเส้นที่ ๒ ในแผนที่ของ
หมอบกัมปีเฟอร์

๑๓ ตำแหน่งจุดตัดของคลองบ้านบาตร ที่เชื่อม
ต่อกับแนวคลองด้านทิศตะวันออกของวัดประดู่
ทรงธรรม เทียบกับสถานที่จริง

ท่าน้ำวัดประดู่ทอดยาวไปถึงทางรถไฟ
เมื่อข้ามทางรถไฟไปก็จะมีสะพานยาว
ช่วงที่ ๒ จากทางรถไฟผ่านพื้นที่โรงเรียน
ตรงไปยังวัดประดู่ทรงธรรม สะพาน
ยาวนี้ถูกทุบทิ้งไปในปีใด คุณลุงเกษ
จำปีไม่ได้ แต่ก็เห็นช่วงที่ถูกทุบ ก่อน
จะสร้างเป็นถนนปูนตั้งแต่ท่าน้ำวัด
ประดู่ออกไปยังถนนเลียบบางรถไฟ
เหมือนดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

เมื่อถามคุณลุงว่าเคยเห็นคลอง
วัดประดู่ใหม่? ก็ได้คำตอบว่า คลองวัด
ประดู่ที่ลุงเกษเคยเห็นนั้นเป็นลำราง
อยู่ทางทิศเหนือคู่ขนานไปกับสะพาน
ยาว ลำรางคลองวัดประดู่เก่านี้จะหายไปเมื่อถึงถนนเลียบบางรถไฟ และเมื่อ
ข้ามทางรถไฟไปก็จะเป็นบึงน้ำที่ถูกขุด

ลอกขึ้นใหม่ จากนั้นก็ไม่ปรากฏคลอง
อีกเลยเหมือนดังปัจจุบัน

เมื่อเปิด GPS เพื่อดูภาพถ่าย
ทางดาวเทียมในตำแหน่งของท่าน้ำวัด
ประดู่ ก็จะเห็นเส้นทางของชอยชุมชน
วัดประดู่ที่เคยเป็นสะพานยาว เมื่อ
มองถัดทางชอยขึ้นไปทางเหนือเล็กน้อย
ถ้าตรงนั้นเคยมีคลองวัดประดู่
ปากคลองจากทิศเหนือก็จะตรงกับ
ตำแหน่งของโคกวัดกระโจม ที่เป็นวัด
ร้างภายในพื้นที่ส่วนบุคคลนั้นนั่นเอง

นอกจากนี้ คุณลุงเกษยังบอกว่า
ถัดจากหลังบ้านของคุณลุงไปทางทิศ
ใต้ มีคลองอีกเส้นหนึ่งเรียกกันว่า
“คลองวัดนางชี” แต่ก็มีสภาพเหมือน
คลองวัดประดู่ คือคลองถูกถมจนสิ้น
สภาพไปแล้วเช่นเดียวกัน โดยคลอง
วัดนางชีนี้เป็นคลองที่ใหญ่ตรงไปยังวัด
สมณโกฏฐาราม ตรงกันกับในภาพถ่าย
ทางอากาศของ ปีเตอร์ วิลเลียมส์ ฮันต์
ใน พ.ศ. ๒๔๘๙ ที่ยังเห็นลำคลอง
วัดนางชีนี้อยู่

๒. ผู้เขียนเดินเท้าข้ามทางรถไฟตรงข้ามปากซอยชุมชนวัดประดู่ ตรงนี้เคยเป็นจุดสิ้นสุดของสะพานยาว ช่วงที่ ๑ ก่อนข้ามทางรถไฟ เมื่อเดินข้ามทางรถไฟไปอีกฝั่ง ก็จะเป็นถนนที่ตรงไปยังโรงเรียนวัดประดู่ทรงธรรม ถ้าสะพานยาวช่วงที่ ๒ ทอดยาวจากตรงนี้ ก็จะทะลุพื้นที่โรงเรียน ไปโผล่ที่สะพานชั้นเขตสังฆาวาสของวัดประดู่ทรงธรรมพอดี

ผู้เขียนเดินเลียบบางรถไฟขึ้นไปทางทิศเหนือ ลองกระยะไปยังจุดที่ควรจะเป็นคลองวัดประดู่เก่าซึ่งขนานกับอดีตสะพานยาว เพียงไม่นานก็ไปเจอกับบึงน้ำใหญ่ มีบ้านหลังหนึ่งตั้งอยู่ริมบึง จากสภาพภูมิศาสตร์ที่เกิดความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด ก็มีความเป็นไปได้มากกว่าบึงน้ำแห่งนี้เคยเป็นส่วนหนึ่งของคลองวัดประดู่แน่นอน

๓. ผู้เขียนขับรถมุ่งตรงไปยังวัด

ประดู่ทรงธรรม ในวันนั้นได้มีโอกาสพบกับ “หลวงปู่ผิว อภิชาโต” ท่านเป็นเจ้าอาวาสกิตติมศักดิ์ของวัดประดู่ทรงธรรม ซึ่งในวันที่ผู้เขียนได้เข้าพบนั้น ท่านมีอายุได้ ๙๒ ปีแล้ว ถือเป็นพระสงฆ์องค์เก่าแก่ของชุมชนวัดประดู่ทรงธรรม จึงได้สอบถามถึงคลองวัดประดู่จากท่านหลวงปู่ และได้คำตอบว่า คลองวัดประดู่ตอนนั้นเป็นลำรางเล็กๆ ที่ผ่าเข้ามากลางวัด แต่เดี๋ยวนี้ถูกถมเป็นพื้นดินไปหมดแล้ว

แต่ยังมีลำรางช่วงสั้นๆ แต่ปรากฏอยู่ตรงหลังกำแพงด้านทิศตะวันออกของวัด ไหลผ่านหลังห้องน้ำวัด ไปสิ้นสุดที่ศาลพระพุทธรูปตรงลานจอดรถ จากนั้นคลองเส้นนี้ก็หายไปจากการถูกถนนและบ้านเรือนปลูกทับ ลำรางสั้นๆ นี้อยู่ในตำแหน่งคลองเส้นที่ ๒ ของหมอบแลมป์เฟอร์ที่ไหลจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ และถ้าลำรางนี้ไม่ถูกถมไป ก็

จะเป็นเส้นคลองที่ไหลผ่านกำแพงด้านทิศตะวันตกของวัดกุฎีดาว และจะไปบรรจบกับคลองบ้านบาตร

๔. ในซอยโรจนะ ๑/๓ ซึ่งอยู่ริมถนนโรจนะที่ลงสะพานออกจากเกาะเมืองมุ่งตรงไปยังวงเวียนเจดีย์วัดสามปลื้ม ซอยโรจนะ ๑/๓ นี้จะอยู่ก่อนถึงวงเวียน เมื่อเข้าไปไม่กี่ไกล จะมีพื้นที่ลานกว้างอยู่ติดฝั่งคลอง คลองนี้มีป้ายติดตรงสะพานข้ามคลองเส้นโรจนะก่อนถึงวงเวียนว่าเป็น “คลองวัดดุสิต”

ตรงลานกว้างภายในซอยที่อยู่ริมคลองนั้น เมื่อมองเข้าไปในลำคลองก็จะเห็นว่าคลองไปบรรจบกับคลองอีกเส้นเกิดเป็นสามแยก คลองที่ไหลตัดผ่านนั้น คือคลองบ้านบาตรที่ไหลจากแม่น้ำป่าสักหรือคูซ้อหน้า โดยปากคลองจะอยู่ตรงวัดพิชัยสงคราม เมื่อเปิด GPS จากโทรศัพท์มือถือดูตำแหน่งของตัวเองในภาพถ่ายดาวเทียม

ก็จะเห็นว่าผู้เขียนกำลังยืนใกล้กับจุดตัดของคลองบ้านบาตร (ในมือถือขึ้นตำแหน่งชื่อว่า “คลองข้าวเม่า”)

ใช่แล้ว นี่คือตำแหน่งที่ใกล้เคียงกับจุดตัดของคลองบ้านบาตรกับคลองวัดดุสิต ที่ปรากฏในแผนที่ของหมอแกมปีเฟอร์!!

แต่ทว่า ในภาพถ่ายดาวเทียมไม่ปรากฏคลองเส้นบนที่เป็นจุดสิ้นสุดของเขตวัดพระยาพระคลัง อาจเป็นเพราะว่าคลองเส้นนั้นคงถูกถมทับไปจนหมดสภาพคลอง แต่ถ้าเราลองวาดเส้นตรงจากบริเวณจุดตัดของคลองบ้านบาตรกับคลองวัดดุสิตขึ้นไปทางทิศเหนือ ก็จะเห็นว่า เส้นคลองนี้พุ่งตรงขึ้นไปผ่านกำแพงด้านทิศตะวันออกสุดของวัดประดู่ทรงธรรมอย่างพอดีพอดี และตรงกับตำราลงเล็กๆ ที่กั้นระหว่างหลังห้องน้ำวัดประดู่ทรงธรรมกับกำแพงของเทศบาลเมืองอยุธยา

เพียงเท่านั้น จิ๊กซอว์ก็ได้ประกอบเป็นรูปเป็นร่างแทบจะสมบูรณ์ มันคือ

๑๔ วัดประดู่ทรงธรรมในปัจจุบัน คือพื้นที่เดิมของวัดโรงธรรม ซึ่งอาจเป็นส่วนหนึ่งของวัดพระยาพระคลัง

๑๕ โดกวัดประดู่เก่า ที่เป็นโดกวัดร้างท่ามกลางบ้านเรือน ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของวัดประดู่ทรงธรรมในปัจจุบัน

ภาพเดียวกับแผนที่ทุกฉบับของหมอแกมปีเฟอร์นั่นเอง!!

วัดพระยาพระคลัง - วัดประดู่ทรงธรรม

เมื่อทุกอย่างได้ถูกพิสูจน์แน่ชัดว่า พื้นที่วัดพระยาพระคลังของหมอแกมปีเฟอร์ ตรงกันกับพื้นที่ของ “วัดประดู่ทรงธรรม” ในปัจจุบัน ผู้เขียนก็ได้เข้ามายังวัดแห่งนี้อีกครั้ง และเริ่มค้นหาถึงความเป็นมา

วัดประดู่ทรงธรรม ในอดีตเคยเป็นพื้นที่ ๒ วัดติดกัน สอดคล้องกับแผนที่อยุธยาฉบับพระยาโบราณราชธานินทร์ พ.ศ. ๒๔๖๙ ว่าแต่เดิมมีพื้นที่ ๒ วัด คือ “วัดประดู่” และ “วัดโรงธรรม” (บ้างก็เรียกว่า “วัด

โรงทาน”)

วัดแห่งนี้ปรากฏชื่อในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาเป็นครั้งแรก ช่วงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๑๖๓ โดยเล่าเรื่องราวของพระสงฆ์วัดประดู่โรงธรรมได้เข้ามาช่วยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมจากการบุกโจมตีของพวกญี่ปุ่น^๙ และมาปรากฏชื่ออีกครั้งในช่วงแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ^{๑๐} เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอู่ทองทรงสละราชสมบัติ มาผนวชเป็นพระภิกษุ ณ วัดประดู่โรงธรรม^{๑๑}

หลังเสียกรุง พ.ศ. ๒๓๑๐ วัดประดู่กับวัดโรงธรรมคงรกร้างอย่างหนัก จนเมื่อเข้าสู่แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ มีการคัดลอกภาพจิตรกรรมฝาผนังจากวัดยมลงบนสมุดข่อยนำมาเขียนลงในวิหารวัดประดู่ทรงธรรมเป็นภาพเรื่องไตรภูมิ เทพชุมนุม พุทธประวัติทศชาติชาดก ขวอนช้าง ภาพการละเล่น และ

ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

ดังนั้น อาคารทั้งวิหาร พระอุโบสถ เจดีย์ต่างๆ ที่คงสภาพอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งคูน้ำที่ล้อมรอบวัด ล้วนเป็นสิ่งก่อสร้างขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ทั้งหมด และสร้างบนพื้นที่ของ “วัดโรจธรรม” จากนั้นก็มีการตั้งชื่อวัดขึ้นใหม่โดยรวมชื่อทั้ง “ประตู” และ “โรจธรรม” เข้าเป็นชื่อเดียวกัน คือ “วัดประตูโรจธรรม” ก่อนที่จะเปลี่ยนชื่อใหม่อีกครั้งเป็น “วัดประตูทรงธรรม” ดังในปัจจุบัน

ส่วนพื้นที่ของ “วัดประตู” เดิมในปัจจุบันเป็นโคกวัดร้าง ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของวัดประตูทรงธรรม ที่มีถนนเล็กๆ และบ้านผู้คนอยู่รายรอบ โดยมีพื้นที่ของเทศบาลเมืองอยุธยา คั่นกลาง ด้านทิศใต้ของโคกจะติดกับกำแพงเทศบาล ถ้าเรามองพื้นที่จากภาพถ่ายดาวเทียม เราจะเห็นว่าโคกวัดประตูร้างมีพื้นที่ที่คู่ขนานกันกับวัดประตูทรงธรรม และถ้าลากเส้นแนวคลองวัดประตูเดิมผ่าเข้ามาในบริเวณวัด ก็จะเห็นเป็นผืนดินคู่ที่มีคลองกั้น

กลาง เหมือนดังวัดพระยาพระคลังของหมอแกมบีเฟอร์

ถ้าเป็นดังที่สันนิษฐานไว้ พื้นที่ส่วนหนึ่งของเทศบาลอยุธยาที่คั่นกลาง เคยเป็นส่วนหนึ่งของวัดประตูร้างด้วยนั่นเอง

จึงเกิดคำถามสำคัญว่า หลังเสียกรุง พ.ศ. ๒๓๑๐ เกิดอะไรขึ้นกับวัดประตูและวัดโรจธรรม จึงไม่เหลือสภาพดั้งเดิมที่เคยโอ้อ่ายิ่งใหญ่อย่างที่หมอแกมบีเฟอร์ได้บรรยายเอาไว้เลย

เป็นไปได้ไหมว่า วัดพระยาพระคลังคงถูกรื้ออิฐจากกองทัพพม่าที่มัลลอมกรุงในแผ่นดินพระเจ้าเอกทัศ เพราะในพงศาวดารได้ระบุว่าพม่าได้มาสร้างค่ายที่วัดกระโจมและวัดนางชี ซึ่งเป็นวัดริมแม่น้ำที่อยู่ใกล้กันกับวัดพระยาพระคลัง การสร้างค่ายแต่ละครั้งของพม่า จะมีการรื้ออิฐวัดรอบนอกมาก่อนเป็นป้อมขนาดใหญ่ วัดพระยาพระคลังจึงอาจเป็นเป้าหมายของการรื้ออิฐ นำใส่เรือล่องไปทางปากคลองวัดประตู และนำอิฐทั้งหมดไปก่อป้อมที่วัดกระโจมกับวัดนางชี

พอหลังเสียกรุงก็ได้มีการรื้ออิฐวัดกันอีกหลายวาระ จนสุดท้ายวัดพระยาพระคลังคงจะยับเยินและถูกปรับเปลี่ยนอยู่ในสภาพดังที่เห็นในปัจจุบัน นี่คือการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่ทำให้ภาพอันตระการตาของวัดพระยาพระคลังที่หมอแกมบีเฟอร์เคยมาเห็นนั้น เหลืออยู่แค่ภาพสเก็ตซ์จากคณะสำรวจเมื่อราว ๓๐๐ กว่าปีก่อนนั่นเอง

เชิงอรรถ

^๑ เอนเฮลเบิร์ต แกมบีเฟอร์. ไทยในจดหมายเหตุแกมบีเฟอร์. พิมพ์ครั้งที่ ๕ (ฉบับปรับปรุง). (กรมศิลปากร, ๒๕๕๕), น. ๗๖.

^๒ อ่างใน สุเนตร ชุตินธรานนท์. บูเรงนองกะยอดินนรธา กษัตริย์พม่าในโลกทัศน์ไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์วิชาการ, ๒๕๓๘.

^๓ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๓. (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๙), น. ๒๐๗.

^๔ เรื่องเดียวกัน, น. ๑.

^๕ เรื่องเดียวกัน, น. ๒๐๗.

ขอขอบคุณ

๑. คุณสุรเจตน์ เนื่องอัมพร สำหรับคำแนะนำต่างๆ ในการสำรวจตำแหน่งจากแผนที่ของหมอแกมบีเฟอร์ รวมทั้งแผนที่ของหมอแกมบีเฟอร์และภาพสเก็ตซ์วัดพระยาพระคลัง

๒. คุณสาวพล สุวนิช (หนูมรัตน์) สำหรับแผนที่ของหมอแกมบีเฟอร์ที่สำเนาจากต้นฉบับที่ British Library และภาพถ่ายทางอากาศของ ปีเตอร์ วิลเลียมส์ ฮันต์

๓. อาจารย์กำพล จำปาพันธ์ สำหรับข้อเสนอแนะทางวิชาการ

บ้านตึ๊บ : หัตถกรรมเครื่องเขิน ชาวไทเขินตระกูลสุดท้าย

แหล่งบ้านจอมมน นครเขมรรัฐเชียงตุง

ดร. องค์กร บรรจุน

คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ชัดเจนว่าชาวไทเขินเป็นผู้นำเครื่องเขินเข้ามายังดินแดนล้านนาของไทย กระทั่งเราเรียกคนที่มาจาก “ลุ่มแม่น้ำขิน” พร้อมกับงานหัตถกรรมเครื่องเขินนี้ว่า “ไทขิน” หรือ “ไทเขิน” และเมื่อสอบทวนขึ้นไปก็พบว่า ถิ่นฐานดั้งเดิมของคนกลุ่มนี้มาจากทางตอนใต้ของจีน โดยพบหลักฐานเครื่องเขินชิ้นเก่าแก่อายุราว ๔,๐๐๐ ปี ตามหลุมฝังศพของบุคคลสำคัญหลายแห่งในประเทศจีน และวัฒนธรรมเครื่องเขินยังได้แพร่เข้าไปในญี่ปุ่น เกาหลี และ

ดินแดนอุษาคเนย์ เช่น เมียนมา ลาว กัมพูชา และเวียดนาม เฉพาะในดินแดนไทย งานหัตถกรรมดังกล่าวนี้ถูกเรียกตามชื่อกลุ่มคนที่นำเข้ามา สะท้อนอัตลักษณ์และโลกทรรศน์ผ่านทักษะความรู้ของชาวไทเขินว่า เครื่องเขินมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวไทเขินเพียงใด

ในประเทศเมียนมาปัจจุบันพบแหล่งผลิตเครื่องเขินซึ่งรับอิทธิพลจากไทเขินที่สำคัญๆ ในแถบตอนบนของประเทศ เช่น เมืองพุกาม มัณฑะ

๑ บรรยากาศเหนือยอดอาคารกลางเมืองเชียงตุง ถ่ายจากโรงแรม Golden World Hotel
๒ วัดมหาบุณี ใจกลางเมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา

๑

๒

เลย ส่วนพื้นที่เก่าแก่อื่นๆ เช่น เมืองหงสาวดีของมอญ และเมืองเชียงตุงในรัฐฉานของชาวไทเขินและไทใหญ่ นั้นพบไม่มากนัก เท่าที่พบแหล่งผลิตเครื่องเงินที่เป็นของชาวไทเขินในเชียงตุงเพียงแห่งเดียวคือบองดอยจอมมน (ยอดเขากลม) หมู่บ้านเครื่องเงินของชาวไทเขิน

ชาวไทเขิน หรือไทขิ่น เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลไท (Tai) กลุ่มหนึ่ง ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมา และ

เป็นพลเมืองหลักของเมืองเชียงตุง บางส่วนอาศัยอยู่ในประเทศไทยและจีน ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในเมืองเชียงตุง ได้แก่ ชาวลัวะ ที่อยู่อาศัยมาแต่สมัยโบราณ รวมทั้งชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ได้แก่ ชาวม้ง เมียน ว้า ไตโหลง ไตหล ล่าหู่ และอาฮา

เหตุที่คนกลุ่มนี้เรียกตนเองว่า “ชาวขิ่น” นั้นยังไม่มีข้อสรุปชัดเจน บ้างว่าเรียกตามชื่อ “แม่น้ำขิ่น” ซึ่งไหลผ่านเมืองเชียงตุงจากตะวันตกขึ้นไปทางเหนือแล้วจึงไหลลงใต้ ผิดจากแม่น้ำ

สายอื่นที่มักจะไหลจากเหนือลงใต้ แม่น้ำนี้จึงถูกเรียกว่า “ขิ่น” มีความหมายในทำนอง ขิ่น หรือผืน (ธรรมชาติ) ทำให้ผู้คนที่อาศัยอยู่แถบนี้ เรียกตนเองและถูกคนอื่นเรียกว่า “(ชาวลุ่มแม่น้ำ) ขิ่น” หรือ “ไตขิ่น” (ไต หรือ ไท ที่แปลว่า คน) ขณะที่บางคนว่า ในสมัยที่กองทัพพญามังราย (ครองราชย์ พ.ศ. ๑๘๐๔-๕๔) มีชัยเหนือเมืองเชียงตุง ได้ส่งไพร่พลจากเชียงแสนและเชียงราย ขึ้นไปอยู่อาศัยที่เมืองนี้ คนเหล่านี้ไม่ชอบเมืองเชียงตุงจึงพากันหนีกลับ

๓

ลงมา แม้พญามังรายจะส่งกลับขึ้นไป
อีกครั้งก็ยังพากันหนีกลับลงมาอีก คน
กลุ่มนี้จึงได้ชื่อว่าพวก “ชิน” ที่หมาย
ถึง “กลับคืน/ชินคำสั่ง”

บางคนเชื่อว่าไทเขินสืบเชื้อสาย
มาจากไทลื้อ ด้วยมีลักษณะและขนบ
ธรรมเนียมประเพณีคล้ายกัน บ้างก็ว่า
มีบรรพชนเป็นไทยวนที่อพยพขึ้นเหนือ
เมื่อช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ตั้งแต่สมัย
พญามังราย และสันนิษฐานว่าคนกลุ่ม
นี้น่าจะเคยเรียกตัวเองว่า “โยน” หรือ
“ยวน” มาก่อน

ดังปรากฏใน “ตำนานเมืองเชียง
ตุง” กล่าวถึงพิธีนั่งเมืองเมื่อสมัยพญา
มังราย ครั้งที่ส่งเจ้าน้ำท่วมขึ้นมาปก

ครองเมืองว่า เมืองเชียงตุงเป็นเมือง
“นามจันทร์” ไม่ต้องไกลในทางโหรา
ศาสตร์กับ “โยน” ซึ่งเป็นเมือง “นาม
ราหู” ดังนั้นหากพวกโยนขึ้นไปปกครอง
เมืองเชียงตุงก็จะอยู่ได้ไม่มั่นคง ต้อง
แก้เคล็ดด้วยการตามพวก “เขินหลวง”
๙๖ คนจากทางใต้ที่ถูกโยกกลับมานาม
เมืองให้มาเข้าร่วมพิธีด้วย แล้วให้พวก
โยนที่ขึ้นไปอยู่เชียงตุงตัดผมสั้นอย่าง
พวกเขินหลวง ว่ากันว่า นับจากนั้นมา
เจ้าน้ำท่วมก็ครองเมืองเชียงตุงด้วย
ความราบรื่นผาสุก กระทั่งรัฐบาลทหาร
พม่ายกเลิกตำแหน่งเจ้านายหรือเจ้า
ฟ้าเมืองต่างๆ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ หลัง
นายพล เนวิน รัฐประหารยึดอำนาจ

๔

๓ "กาดใหญ่" ตลาดสดกลางเมืองเชียงตุง
 ๔ แม่คำขมมข้าวบุกหน้า "กาดใหญ่" ตลาดสด
 กลางเมืองเชียงตุง
 ๕-๗ โรงเรียนหัตถกรรมเครื่องเขินครอบครัวป่า
 จันตีบ หมู่บ้านจอมมน

แล้วปกครองพม่าด้วยระบบเผด็จการ
 มาอย่างยาวนาน

ข้อสันนิษฐานที่ค่อนข้างพิสดาร
 ว่าด้วยบรรพชนของชาวไทยเขินก็คือ
 บางคนเชื่อว่าไทยเขินสืบเชื้อสายมาจาก
 ชาวญี่ปุ่น โดยปรากฏเป็นลายลักษณ์
 อักษรครั้งแรกในงานเขียนของ วิล
 เลียม คลิฟตัน ดอดด์ (William
 Clifton Dodd) หรือที่รู้จักกันในนาม
 หมอดอดด์ มิชชันนารีชาวอเมริกัน ที่
 ระบุว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ คณะทูตญี่ปุ่น
 ประจำประเทศพม่าได้เข้ามาสืบสาว
 ราวเรื่องชาวญี่ปุ่นในเมืองเชียงตุง พบ
 ว่า เครื่องมือเครื่องใช้ของไทยเขิน
 เช่น หมวก รองเท้า และแบบแผนบ้าน
 เรือนนั้น คล้ายกับชาวญี่ปุ่นในสมัย
 ก่อน รวมทั้งยังตีความว่า "เขินหลวง
 ๙๖ คน" ในตำนานเมืองเชียงตุงนั้น
 อาจเป็นชาмуไรในกำกับของ ยามาตะ
 นางามาซะ หรือ ออกญาเสนาภิมุข

ขุนนางคนสำคัญในรัชกาลสมเด็จพระ
 เจ้าทรงธรรม แห่งกรุงศรีอยุธยา ที่ได้
 พาพรรคพวกหนีมายังเชียงตุงเมื่อพุทธ
 ศตวรรษที่ ๒๒ แต่อย่างไรก็ตาม การ
 ตีความดังกล่าวนี้เกิดขึ้นในบริบทของ
 สงครามโลกครั้งที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๘๒-๘๕)
 ขณะซึ่งญี่ปุ่นเข้ายึดครองรัฐฉาน
 คาดว่าคงถือโอกาสเผยแพร่โฆษณา
 ชวนเชื่อว่าชาวเชียงตุงและชาวญี่ปุ่น
 มีสายเลือดเดียวกันเพื่อประโยชน์
 ทางการเมืองก็เป็นได้ และก็นับว่าได้

ผล เพราะในปัจจุบันเรื่องดังกล่าวนี้ยัง
 ได้รับความเชื่อถือจากชาวไทยจีนไม่น้อย
 โดยยังปรากฏอยู่ในงานประวัติศาสตร์
 นิพนธ์ของชาวไทยจีนมาอย่างต่อเนื่อง
 อย่างไรก็ตาม ชาวไทยจีนก็ได้
 ชื่อว่าเป็นกลุ่มคนที่ทำหน้าที่สะพาน
 เชื่อมวัฒนธรรมเครื่องเงิน ระหว่าง
 ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับเอเชีย

บางแห่งเรียกเครื่องเงิน (Lac-
 quer Ware) ว่า เครื่องรัก เนื่องจาก
 เครื่องเงินมีส่วนประกอบสำคัญคือ
 ยางรัก (Lacquer) นั่นคือ ภาชนะเครื่อง

ใช้หรือเครื่องเงินนี้จะทำมาจากไม้หรือ
 ไม้จักสานแล้วลวกรักเพื่อเพิ่มความ
 ทนทานของภาชนะ มีน้ำหนักเบา
 สามารถบรรจุน้ำได้ รวมทั้งป้องกัน
 มด มอด ปลวก และแมลงกัดกินได้ดี
 เครื่องเงินในอดีตจึงเป็นทั้งเครื่องใช้ใน
 ครวัเรือน เครื่องใช้ในพิธีกรรม ตลอด
 งานศิลปกรรมและรูปเคารพตามวัด
 และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

ขั้นตอนการผลิตเครื่องเงิน เริ่ม
 จากการจักสานเครื่องใช้ตามรูปร่าง
 ลักษณะที่ต้องการ โดยมากนิยมขึ้นรูป
 ด้วยการจักสานไม้ไผ่ จากนั้นจึงเคลือบ

๙

๑๐

๙-๑๐ ตู้แสดงผลิตภัณฑ์เครื่องเงินหลากหลาย
 รูปแบบ

๑๑ ไวนิลประชาสัมพันธ์หน้าร้านจำหน่าย
 ผลิตภัณฑ์เครื่องเงินของป้าจันต๊ะ แขวงเมือง
 ท่าขี้เหล็ก ตลาดการค้าชายแดนเมียนมา-ไทย
 ด้านประชิดจังหวัดเชียงรายของไทย

๑๒ อุบ สีดำชนิดไม่ตกแต่งลาย และก๊อกโอ
 หรือกระบุงใส่ของสีขาว

๑๐

๑๑

เครื่องจักสานด้วยยางไม้ที่ได้จากต้นรัก ซึ่งมีสีดำ เรียกกันว่า ยางรัก โดยจะต้องทายางรักหลายๆ ชั้น ในการทาร์กชั้นแรกจะเป็นการยึดโครงของภาชนะให้เกิดความมั่นคง ส่วนการทาร์กชั้นต่อๆ ไปเป็นการตกแต่งพื้นผิวภาชนะให้เรียบ ส่วนการทาร์กชั้นสุดท้ายจะเป็นการตกแต่งให้เกิดความสวยงามรวมทั้งการเขียนลวดลาย การปิดทองหรือการขีดผิวให้เป็นร่องลึก แล้วฝังรักสีที่มีสีต่างกันให้เกิดเป็นลวดลายสวยงาม หากเป็นภาชนะเครื่องใช้ทั่วไปจะมีน้ำหนักเบา นิยมใช้รักสีดำ และตกแต่งด้วยสีแดงของชาด หากเป็นเครื่องใช้ในพิธีกรรม มักจะมีการตกแต่งอย่างประณีต เช่น ปิดด้วยทองคำเปลว บางชิ้นอาจมีการปั้น กดรัก พิมพ์รักให้เป็นลวดลาย เพื่อเพิ่มความงดงามให้แก่ภาชนะเครื่องใช้ เมื่อเสร็จเรียบร้อยออกมาแล้วจึงเรียกว่าเครื่องเงิน และประเภทเครื่องเงินซึ่งเป็นที่รู้จักและนิยมใช้แพร่หลาย เช่น เขียนหมาก พาน ชันโอ ชันน้ำ ถาด

๑๒

ปุง เตียบ และอูบ เป็นต้น

ในพื้นที่ประเทศไทย พบ “เครื่องเงิน” มากแถบล้านนา หรือทางภาคเหนือของไทย แม้จะเชื่อกันว่าเครื่องเงินไม่ได้เพิ่งมีขึ้นในสังคมล้านนาเมื่อช่วงฟื้นฟูเชียงใหม่ในยุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” เมื่อสมัยต้นรัตนโกสินทร์ โดยกวาดต้อนชาวไทยใหญ่ ไทลื้อ ยาง (กะเหรี่ยง) โดยเฉพาะไทเขินมาจากลุ่มน้ำแม่ขืน เมืองเชียงตุง แต่เชื่อกันว่าเครื่องเงินที่ปรากฏบนแผ่นดินล้านนาเป็นสิ่งที่เครื่องใช้ที่มีแพร่หลายอยู่ก่อนที่พม่าจะเข้ามายึดครองล้านนา ดังปรากฏหลักฐานในพงศาวดารพม่าว่า

ภายหลังพม่ายึดครองเมืองเชียงใหม่ก็ได้กวาดต้อนชาวเชียงใหม่และชาวฝีมือนำไปไว้ที่เมืองพม่าหลายครั้ง และชาวเชียงใหม่ที่ถูกกวาดต้อนไปพวกนั้นก็ได้มีการทำเครื่องใช้ด้วยรัก ซึ่งคนพม่าเรียกว่า “โยนเล่” แปลว่าเครื่องยวนหรือเครื่องใช้ที่ประดิษฐ์โดยชาวยวนหรือล้านนา ดังจะพบว่า ที่เมืองพุกามในปัจจุบันยังปรากฏการทำ “โยนเล่” ที่มีการตกแต่งลายขีดแล้วฉลุลายเส้นด้วยสีต่างๆ ตามกรรมวิธีของชาวไทเขินดั้งเดิมอยู่มากมาย

แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม สาเหตุสำคัญที่ผู้คนในประเทศไทยเรียก

๑๓

๑๔

- ๑๓ หมวกขุนนางโบราณ
- ๑๔ เตียบ หรือสำหรับใส่อาหาร
- ๑๕ กลองใส่รูป
- ๑๖-๑๘ กลองใส่ของรูปแบบสมัยใหม่

ภาชนะซึ่งทำจากไม้หรือเครื่องจักสาน แล้วลงรักตกแต่งลวดลายว่า “เครื่องเงิน” เป็นเพราะได้รับอิทธิพลทั้งรูปทรง ลวดลาย และกรรมวิธีการผลิตหน้าทีการใช้งาน ตลอดจนผู้ผลิตที่ล้วนสืบทอดต่อกันมาในสายตระกูล

ชาวไทเขินแทบทั้งสิ้น

ป่าจันดึบ (จันทรทิพย์) วัย ๖๓

ปี ชาวไทเขินคอยจอมมน เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมา เล่าให้ผู้เขียนฟังว่า คนไทเขินเรียกช่างสิบหมู่แขนงนี้ว่า “โยนเล่” (หมายถึงเครื่องใช้เชิงใหม่) สมัยที่ปายังเด็ก คนทั้งหมู่บ้านก็มีอาชีพทำ “โยนเล่” กันทั้งหมู่บ้าน เพิ่งเลิกทำกันไปเมื่อราว ๓๐ ปีที่ผ่านมา หลังจากหมดยุคเจ้าฟ้า (เจ้าฟ้า)

เครื่องเงินตระกูลไทเขินของป่าจันดึบต่างจากเครื่องเงินตระกูลล้านนาของไทย ตระกูลมัมชะเลย์ของพม่า และตระกูลพะโค (หงสาวดี) ของมอญ เพราะที่วามานั้นเป็นเครื่องเงินเขียนลายกำมะลอ ลงรัก ปิดทอง เขียนสี แต่เครื่องเงินของตระกูลป่าจันดึบ

๑๕

เขียนลายด้วยยางรักผสมชาติทำเป็น
ลายนูนจึงมีมิติชวนมอง

“เครื่องเงินของไทยเงินมีลายนูน
ของมอญพม่าจะเรียบๆ และเขียนลาย
ลงไป ไม่เหมือนกัน...พอสานขึ้นรูป
เสร็จก็ทาร์กไปเรื่อยๆ จนกว่าจะเรียบ
ทำทั้งหมด ๑๔ ขั้นตอน...รักมี ๓ แบบ
คือ รักชั้นดี คือ รักเงา แทบไม่ปนน้ำ
ฝนเลย อาจมีแค่น้ำค้างนิดๆ หน่อยๆ
รักชั้นรองลงมา คือ รักสีแดง อันนี้อาจ
โดนน้ำฝนเยอะ และรักราคาถูกที่สุด
คือ รักสีเทา...”

ป่าจันทน์เล่าเรื่องตลาดการค้า
เครื่องเงินในอดีตว่าทำเสร็จแล้วไม่
ได้ขายเอง แต่จะส่งให้ “เจ้าฟ้า” ซึ่ง
ก็หมายถึงเจ้าเมืองเชียงตุงในฐานะ
พ่อค้าคนกลางนำไปขาย เนื่องจากชาว
บ้านไม่มีช่องทางกรขาย ขณะที่เจ้าฟ้า
มีทั้งรถและเครื่องบิน เดินทางไปต่าง
เมืองอยู่เสมอ รู้จักคนต่างประเทศ
มาก จึงมีลูกค้าเครื่องเงินจำนวน
มาก โดยเฉพาะลูกค้าชาวญี่ปุ่น ชาว
บ้านส่วนใหญ่จึงส่งเครื่องเงินให้ “เจ้า
ฟ้า” ไปขายต่อทั้งนั้น รวมทั้งออเดอร์
ใหญ่ๆ จากกงสุลประเทศญี่ปุ่นด้วย
เช่นกัน เหตุที่ญี่ปุ่นมีคำสั่งซื้อเครื่อง
เงินจำนวนมาก คงเป็นด้วยญี่ปุ่นเอง
ก็เป็นสังคมวัฒนธรรมเครื่องเงินไม่แพ้
ชาวไทยเงินเช่นกัน ส่วนหนึ่งน่าจะเป็น
เพราะญี่ปุ่นตั้งอยู่บนรอยเลื่อนแผ่นดิน
ไหว ถ้วย ชาม จาน แจกัน หรือเหยือก
ที่ทำจากเครื่องเงินย่อมจะรับมือแผ่นดิน
ไหวได้ดี

“สมัยนี้ไม่ได้ส่งให้เจ้าฟ้าแล้ว
ต้องเอาไปขายเองในตลาด ซึ่งก็ขาย
ยากกว่าแต่ก่อน คนสมัยนี้ไม่นิยมแล้ว

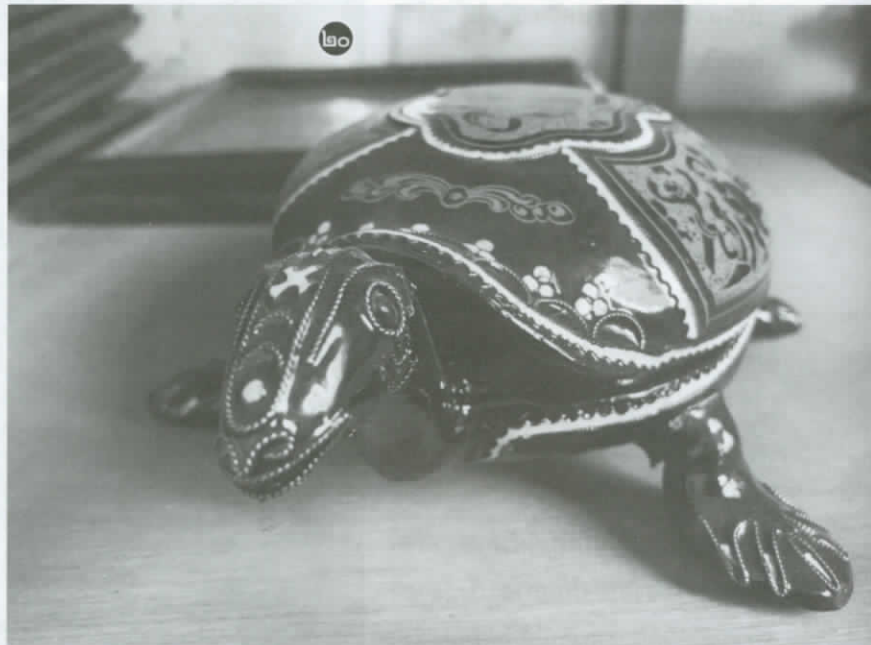

หันไปใช้พวกพลาสติกและสแตนเลส เครื่องเงินเป็นของราคาแพงและล้ำสมัย...ปัจจุบันเมืองนี้เหลือเจ้าเดียวเหลือตระกูลป่าตระกูลเดียวนี้แหละ ทำกันมา ๖ ชั่วโมงคนแล้ว รวมรุ่นลูกป่าด้วย...ที่ยังไม่เลิกทำนี่ก็เพราะพ่อสั่งไว้ สั่งให้ทำต่อ พ่อหวังว่าวันข้างหน้าจะไม่มีใครทำ...พ่อทำงานในหอคำกับเจ้าพ่ามาตลอด รู้จักกับเจ้านาง (เจ้าหญิงเชียงตุง) พ่อจึงส่งเครื่องเงินให้เจ้านางเอาไปขายต่างประเทศ พ่อกลับมาแต่ละครึ่งเจ้านางก็จะมาจ่ายเงินว่าขายของเจ้าไหนไปบ้าง ได้เงินเท่าไร...”

ปกติทั้งครอบครัวของป่าจันตีบ จะช่วยกันทำเครื่องเงิน ซึ่งมีอยู่ ๑๐ กว่าคนทั้งป่าเอง สามีน้องสามีน้องชายของป่า ลูกๆ และหลานๆ แต่ในวันที่ผู้เขียนไปถึงนั่นยังเป็นเวลาเช้าตรู่ สมาชิกส่วนใหญ่ไปตลาดนัด เอาเครื่องเงินไปขาย และหาซื้ออุปกรณ์มาทำงานเพิ่ม มีเพียงสามีมของป่าที่กำลังผสมยางรักกับชาดเตรียมปั้นลาย ตกแต่งบนชิ้นงานที่ทาร์กและขัดจน

๑๙ ปุง กล่องทรงเหลี่ยม ใช้เก็บเมล็ดพันธุ์พืช และของใช้ส่วนตัว
๒๐-๒๑ กล่องใส่ของรูปเต่า
๒๒ ผู้เขียนกับป่าจันตีบ

เรียบแล้ว ป่าจึงมีเวลาพาผู้เขียนเดินดูโรงเรือนทำงานย่อมๆ และห้องเก็บและแสดงสินค้าเครื่องเงินที่ทำเสร็จพร้อมจำหน่ายแล้ว มีเครื่องเงินแบบที่ใช้ในวิถีชีวิตและพิธีกรรมดั้งเดิม

เช่น อูบ (พานมีฝายอดแหลม ใช้บรรจุอาหารและเครื่องใช้เจ้าฟ้าและพระสงฆ์) ชันดอก (พาน) ชันดินถี้ (ขันตั้งหรือภาชนะในพิธีกรรมทางศาสนา) ชันโตก (ภาชนะรองถ้วยอาหาร) ก๊อกล้อ (หรือขันล้อของล้านนา ลักษณะคล้ายกระบุง) เตียบ (สำหรับอาหาร) และหีบใส่รูปเทียน (กล่องใส่รูปเทียน) และเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันทั่วไป เช่น ปุง (กล่องทรงเหลี่ยม ใช้เก็บเมล็ดพันธุ์พืชและของใช้ส่วนตัว) กล่องหมาก (ขันหมาก) ถ้วย ชาม จาน ชันน้ำ และแจกัน และที่ปรับประยุกต์ให้มีความร่วมสมัยมากขึ้น รูปร่างแปลกตา เช่น แจกัน ปันโต กล่องใส่อาหาร กล่องนุหรี และกล่องใส่เครื่องประดับรูปสัตว์ เป็นต้น

ในสภาวะโลกาภิวัตน์ที่ผู้คนรับอิทธิพลจากโลกภายนอก ให้ความนิยมเครื่องใช้สมัยใหม่ที่น้ำหนักเบากว่า ดูแลรักษาง่ายกว่า ราคาถูกกว่า และดูทันสมัยกว่า เช่น พลาสติกและสแตนเลส ทำให้

เครื่องเงินเครื่องใช้สมัยเก่าที่มีราคาแพง
หมดหน้าที่ทางสังคมไป แต่ความหวังที่
จะต่ออายุเครื่องเงินของป้าจันตึบก็ตี
กลับมากับสภาวะโลกาภิวัตน์เช่นกัน
เมื่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวเริ่มเข้ามา
ถึงดอยจอมมน กระแสโลกที่ให้ความ
สำคัญกับงานหัตถกรรมเดินทางมาถึง
ดอยแห่งนี้ เครื่องเงินของป้าจันตึบก็
ปรับเปลี่ยนหน้าที่ใช้สอยจากเครื่องใช้
ในวิถีชีวิตและเครื่องใช้ในพิธีกรรมมา
เป็นของที่ระลึกเพื่อการท่องเที่ยวและ
ของสะสมสำหรับคนท้องถิ่นนิยม

“เดี๋ยวนี้รัฐบาลเริ่มมีการส่งเสริม
เสริม ทำให้คนพม่า คนไทเงินเริ่ม
หันกลับมาใช้กันมากขึ้น มีการจัด
ประกวดให้รางวัลด้วย...น้องชายเขา
ไปแข่งขันช่างสิบหมู่ [งานช่างศิลป์
หัตถกรรมของพม่า] เขาเครื่องเงิน
ไปประกวด ได้เงินรางวัลมา ๕๐,๐๐๐
จ๊าด...”

รายการอ้างอิง

ทวิ สว่างปัญญากร. ปรีวรรตจากต้นฉบับ
เดิมอักษรไทเงิน. ๒๕๒๗. ตำนาน
เมืองเชียงตุง The Jengtung State
Chronicle. เชียงใหม่ : แพนมอนุรักษ
และเผยแพร่วรรณกรรมล้านนา
ธรรมสถาน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
บ. บุญคำ. ๒๕๕๕. เทียวเมืองเชียงตุงและ
แคว้นสาละวิน. กรุงเทพฯ : ศยาม.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. ๒๕๔๗. ๓๐ ชาตินใน
เชียงราย. กรุงเทพฯ : ศยาม.

พิเชฐ สายพันธ์. ๒๕๕๗. วัฒนธรรม “รัก”
ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กง
เทพฯ : พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติเฉลิม
พระเกียรติ.

วิที พานิชพันธ์. ๒๕๔๕. เครื่องเงินในเอเชีย
อาคเนย์. เชียงใหม่ : ภาควิชาศิลปะ
ไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. ๒๕๕๓. นามานุกรมเครื่อง
จักสาน. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.

สร้สวัสดิ์ อ่องสกุล. ๒๕๒๙. ประวัติศาสตร์
ล้านนา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.

องค์ บรรจุน. ๒๕๕๓. สยามหลากเผ่าหลาย
พันธุ์. กรุงเทพฯ : มติชน.

Htun (Dedaye), Than. 2013. *Lacquerware
Journeys : The Untold Story of
Burmese Lacquer*. Bangkok :
River Books.

Thammasat Museum of Anthropology.
๒๕๖๐. เครื่องเงิน : หัตถศิลป์แห่ง
ภูมิปัญญา. สืบค้นเมื่อ ๑ กุมภาพันธ์
๒๕๖๓. จาก : [https://museum.
socanth.tu.ac.th/knowledge/
past-exhibition/](https://museum.socanth.tu.ac.th/knowledge/past-exhibition/)

๒๑

สามารถติดตามอ่านวารสารใหม่ได้ที่

<http://libapp.rmutp.ac.th/newBook/?cat=10>

- ห้องสมุดเทเวศร์
- ห้องสมุดโชติเวช
- ห้องสมุดพณิชยการพระนคร
- ห้องสมุดพระนครเหนือ

